

КОМАРНИЦЬКА

Оксана Петрівна,

канд. екон. наук, провідний науковий
співробітник,

Державна наукова

сільськогосподарська бібліотека

УААН

(м. Київ)

З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В США ТА УКРАЇНІ

У статті розглянуто один із аспектів державного забезпечення продовольчої безпеки в США – пряма бюджетна продуктова підтримка малозабезпечених верств населення. Проаналізовано соціальний розвиток українського села та вказано причини зниження життєвого рівня сільського населення.

В статтє рассмотрено проблему продовольственной безопасности США под углом прямой государственной поддержки по обеспечению малоимущих продуктами питания. Подан аналитический срез социального развития украинского села и указано причины снижения жизненного уровня сельского населения.

In the article is reviewed a food safety problem of USA till a means of a straight line of state support of needy food maintenance. The analytical shear of social development of the Ukrainian village is presented and also is indicated the causes of a decline in the living standards of agricultural population..

Надійне забезпечення країни продовольством має стратегічне значення, оскільки від цього залежать не лише її продовольча, але й національна безпека.

Для України проблема продовольчої безпеки набуває особливої гостроти, що пов'язано з подіями в ХХ столітті, протягом якого народ нашої держави пережив кілька революцій, війн, голод у 30-х і 40-х роках, черги за продуктами у 80-х роках, радіоактивне забруднення значної території країни внаслідок Чорнобильської аварії, відсутність повноцінного харчування у більшій частини населення через бідність у 90-х роках минулого століття, продуктову інфляцію 2007-2008 року.

На актуальність проблеми продовольчої безпеки вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення вчених, зокрема праці В. І. Власова, А. В. Гордєєва, І. І. Лукінова, Б. Й. Пасхавера, Е. Е. Румянцевої, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина.

Історія останніх століть показала, що жодний суспільно-економічний лад не гарантує абсолютного забезпечення продовольчої та економічної безпеки, а жодна економічна теорія до кінця його не обґрунтовує.

У першій половині минулого століття виникла світова економічна криза, у другій його половині вона переросла в глобально-планетарну кризу, одним із проявів якої стала продовольча криза, яка охопила значну частину населення планети.

В Україні протягом минулого століття також було кілька періодів голоду і недоїдання. Наразі наша держава та інші країни світу знову зіштовхнулися з продовольчою кризою, яка дістала назву «продовольчої інфляції».

Досвід державної підтримки аграрного сектора США представляє значний інтерес для вирішення проблем продовольчої безпеки та захисту малозабезпечених верств населення України.

Перші державні програми продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення США були затвердженні Конгресом уже в 60-ті роки в рамках концепції створення «Великого суспільства», але за характером впливу були декларативними.

Лише в 80-90-х роках у зв'язку з загостренням соціальних протиріч їх фінансування і реалізація стала однією з пріоритетних задач Міністерства сільського господарства країни. Було створено спеціальний відділ – Служба з питань продовольства і послуг для споживачів (Food and Consumer Service), який виконував три головні задачі: поліпшення здоров'я нації шляхом продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення, удосконалення економічного розвитку аграрного сектору за рахунок удосконалення механізму прямих зв'язків виробників із споживачами продовольства, підвищення рівня поінформованості населення з питань раціонального харчування [1].

З 1989 США фінансується 16 державних програм продовольчої підтримки малозабезпечених верств населення (табл. 1) [2].

Таблиця 1.

Програми продовольчої допомоги в США, 1995 рік

№	Назва програми	Вартість, млн. дол. / рік	Кількість забезпечених, млн. чол.
1	Програма продовольчих купонів	27700	27,0
2	Національна програма шкільних обідів	4875	25,0
3	Програма шкільних сніданків	1100	5,8
4	Програма освіти і набуття практичних навиків в сфері харчування	10	-
5	Спеціальна програма додаткового харчування для жінок, новонароджених і дітей	3500	7,0
6	Програма заохочення купівлі продуктів харчування на фермерському ринку	7	-
7	Програма додаткової продовольчої допомоги	84	0,4
8	Програма продовольчої допомоги дітям і дорослим	1500	2,0
9	Програма продовольчої допомоги літнім людям	255	2,3
10	Спеціальна молочна програма	18	
11	Програма харчування людей похилого віку	150	0,9
12	Програма розподілу продовольства в індійських резерваціях	33	0,1
13	Програма продовольчої допомоги в надзвичайних випадках	65	2,5
14	Продовольчі пожертвування суповим кухням і продовольчим банкам	40	
15	Програма продовольчої допомоги Пуерто-Ріко і островам Північної Маріани	1147	1,4
16	Програма продовольчої допомоги у випадку стихійних лих	86	

На їх виконання в 1995 році було виділено 40,2 млрд. дол., що склало 65 % загального фінансування бюджетних програм Міністерства сільського господарства.

Основну групу складають програми, головною задачею яких є згладжування соціальних протиріч американського суспільства. На ці цілі орієнтовано 7 програм (1, 7, 11, 12, 13, 14, 15), загальна вартість фінансування яких складала 29,2 млрд. дол. Така допомога надавалась безкоштовно біля 12 % населення країни.

Другу групу складають програми, орієнтовані на надання допомоги вагітним і матерям, немовлятам і учням шкіл. На ці цілі фінансувалося 7 програм (2, 3, 4, 5, 8, 9, 10), загальна вартість яких склала 11,2 млрд. дол. Ця допомога надавалася безкоштовно і за пільговими цінами.

Програма продовольчих купонів (The Food Stamp Program) – головна програма продовольчої допомоги. Запроваджена у 1961 році як тимчасова, вона стала постійною з 1964 року і передбачає випуск купонів, які дають право малозабезпеченим верствам населення отримувати на них продукти харчування в торговій мережі.

У середині 90-х років в США розпочався перехід із системи паперових продовольчих купонів на комп'ютеризовану систему. Отримувачам допомоги відкривається рахунок у розмірі місячної суми, яка перераховується на пластикову картку.

Національна програма шкільних сніданків і обідів (The National School Breakfast and Lunch Program). Право користуватися допомогою може будь-яка дитина на умовах, які залежать від рівня доходів його сім'ї: при рівні, нижчому 130 % рівня бідності, обіди надаються безкоштовно, при доході від 130 до 185 % - за пільговими цінами, більше 185 % - по повній вартості.

Програма освіти і набуття практичних навиків у сфері харчування (The Nutrition Education and Training Program) ставить перед собою мету забезпечити набуття дітьми навиків здорового харчування шляхом інформування і вміння вибрати продукти харчування як частину здорового способу життя: А саме, підвищення кваліфікації викладачів у питаннях раціонального харчування і їхнього практичного застосування, навчання персоналу столових та інших організацій, залучення батьків і суспільства до навчальних курсів з раціонального харчування, розробка підручників з удосконалення раціонів харчування тощо.

Спеціальна програма додаткового харчування для жінок, новонароджених і дітей (The Special Supplemental Nutrition Program for Women, Infants and

Children) – повинна забезпечити додатковим харчуванням вагітних жінок і тих, хто годує новонароджених і дітей до 5 років.

Додатковий продуктивний набір характеризується високим вмістом білку, кальцію, заліза, вітамінів А і С.

Програма заохочення купівлі продуктів харчування на фермерському ринку (The WIC Farmers Market Nutrition Program) була запроваджена в 1992 році і мала на меті забезпечити її учасників свіжими харчовими продуктами, фруктами і овочами, підняти інтерес споживачів до використання ринку фермерських продуктів.

Кошти програми розподілялися за допомогою купонів учасниками програми № 5 додаткового харчування для жінок, новонароджених і дітей.

Програма додаткової продовольчої допомоги (The Commodity Supplemental Food Program) покликана забезпечувати додатковими продуктами харчування (шість видів продуктивних наборів, що зазвичай не вистачає в раціоні громадян із низькими доходами) пільгових груп населення – дітей малозабезпечених сімей, дітей до 6 років, вагітних жінок, матерів, що годують новонароджених, літніх людей від 60 і старше.

Порівнюючи підходи в підтримці малозабезпечених верств населення в США з підходами в нашій державі, перше, що вражає, – це абсолютна байдужість української влади до проблем малозабезпечених верств українського народу. Виконання ст. 48 Конституції України повинно стати пріоритетом держави, а реалізація заходів із цього питання повинна фінансуватися з Державного бюджету, а не віддаватися на «самоутримання» місцевим бюджетам, і без того мінімізованих децентралізацією фінансових ресурсів.

Загальновідомо, що національна продовольча безпека в широкому розумінні – це стан економіки, а у більш вузькому значенні — гарантована здатність держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах

самозабезпечення основними базовими продуктами та їхньої економічної і фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників.

На сьогодні кризові явища загальноекономічного характеру на селі поглиблюються, що загострює демографічну ситуацію, зростає безробіття селян; знижуються реальні доходи населення, більшість із них опинилася за межею бідності; оплата праці в сільському господарстві набагато менша, ніж в інших галузях економіки; деградує соціальна інфраструктура села.

Унаслідок загострення демографічної кризи йде не лише зменшення населення та його старіння, а й вимирання сільських населених пунктів, формування зон суцільної незаселеності в сільській місцевості.

Відбувається обезлюднення сільської місцевості, зняття з обліку незаселених поселень і як наслідок деградація сільської поселенської мережі. Такий стан демографічної ситуації може швидко перетворитися в демографічну катастрофу. Уже сьогодні ми маємо низьку народжуваність, високу смертність та від'ємне сальдо міграційного руху, десята частина сільських поселень майже зникла. Темпи природного скорочення населення на селі значно вищі, ніж у середньому по Україні та міського населення.

У середньому на три села припадає одна сільська рада, унаслідок чого місцеві органи не можуть проводити ефективну соціальну політику на селі та надавати громадянам доступні якісні послуги.

Серед причин зниження життєвого рівня сільського населення можна виділити, насамперед, зниження реальних доходів, які не забезпечують відтворення робочої сили, незадовільне забезпечення соціальними послугами, особливо низький рівень надання медичних послуг. Підтвердженням цьому є те, що в промислових регіонах (Запорізька, Донецька, Дніпропетровська, Луганська області), незважаючи на складний екологічний стан, де рівень заробітної плати в сільському господарстві значно вищий від західних та північних областей України, розрив між народжуваністю і смертністю нижчий.

У січні-лютому 2008 році середньомісячна заробітна плата в усіх галузях економіки становила 1633 гривні, а в сільському господарстві – 810 гривень.

Найвищий рівень заробітної плати спостерігається у Донецькій, Київській, АР Крим, Дніпропетровській, Луганській областях.

Рівень середньої заробітної плати виявився нижче мінімальної державної гарантії в 633 гривень у трьох областях (Житомирська, Рівненська, Хмельницька).

Сьогодні заробітна плата на селі є не лише показником, який зумовлює реальний рівень життя селян, а й безпосередньо впливає на кадрову політику, демографічну ситуацію, визначає перспективи розвитку сільських територій тощо.

Навіть і переконувати не потрібно, що заробітна плата відіграє одну з найвагоміших соціально-економічних функцій та визначає рівень і якість суспільного розвитку.

Прикро, що заборгованість із виплати заробітної праці більше 15 років залишається невирішеною соціальною проблемою в галузях агропромислового комплексу.

За тенденціями 2007 рр. стан погашення заборгованості на підприємствах аграрного сектору економіки покращився порівняно з іншими галузями економіки. Так, на 1 січня 2008 року порівняно з 1 січня 2007 року вона зменшилася на 44 % і склала 97,7 млн. гривень. У поточному році темпи погашення заборгованості призупинилися – на 1 квітня 2008 року вона склала 86 млн. гривень – 12 відсотків.

Тому потрібно законодавчо посилити відповідальність керівників підприємств за виконання норм чинного законодавства та галузевих гарантій щодо нарахування заробітної плати та своєчасної її виплати.

Соціальний прогрес на селі можливий лише за умов економічного прогресу не купки бізнесменів, а економіки в цілому.

Сьогодні терміново потрібно внести зміни до Державного бюджету та суттєво збільшити фінансування найважливіших програм підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств, особливо тваринницької галузей, та соціальних програм розвитку сільських територій. А також на прикладі інших

країн запровадити програми підтримки продуктами харчування малозабезпечених верств населення.

Адже достатній рівень життя, що забезпечує свободу від бідності, є невід'ємним правом людини. На універсальному рівні це право знайшло відображення в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенції про права дитини та інших міжнародних документах.

У ст.48 Конституції України передбачено, що кожен громадянин України має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло [3]. Це положення Основного Закону відтворює вимоги ст. 25 Загальної декларації прав людини щодо забезпечення високої якості життя на засадах соціальної справедливості, досягнення гідного життєвого рівня. На жаль, це право в нашій державі сьогодні масово порушується.

Список використаної літератури

1. *World Food Summit, WFS 96\3 – Corr\1, Rome, Italy, 1996, P 35–50.*
2. *Food Requirements and Population Growth, FAO, WFS 96\TECH\14, July 1997. – P. 23–28.*
3. *Конституція України (із внесеними змінами законом України «№ 2222-IV від 8 грудня 2004 року) // Верховна Рада України : офіційне видання – К 65. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 160 с.*
4. *Саблук П. Т. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції : монографія / П. Т. Саблук, Г. А. Калієв. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 210 с.*
5. *Доклад о развитии человека за 2002 год : пер. с англ. – Нью Йорк : Оксфорд Юниверсити Пресс, 2002. – 277 с.*
6. *Саблук П. Т. Глобалізація і продовольство : монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 630 с.*
7. *Лукінов І. І. Ринкові моделі виживання : соціальна переорієнтація структури економіки перехідного періоду / Лукінов І. І. // Трибуна. – 1996. – № 3-4. – С. 11–14.*
8. *Российское зерно – стратегический товар XXI века. – М. : ДеЛи принт, 2007 – 430 с.*